

måten hånd i hånd med intervju- materialet gjennom hele boken.

Forfatterne er seg bevisste på at det er vonde opplevelser det fortelles om, og at de ved å fortelle disse historiene samtidig er med på å skape et bilde av krigsbarna. Det slås fast at det var en belastning å være krigsbarn, men det er ikke et bilde av sosial undergang som trer frem. Selv om mange har hatt det tungt og vanskelig, har de klart seg, men det har kostet. Samtidig er forskerne nøye med å fremheve at det er store forskjeller mellom hvert enkelt av krigsbarna, og at det er individuelle historier det er snakk om.

Krigsbarn i fredstid er et viktig bidrag til økt kunnskap om de svaker gruppenes historie. De historiene som fortelles, settes hele veien inn i den historiske konteksten hendelsene skjedde i. Denne er ofte vanskelig å gripe tak i via kildene, og de marginaliserings- og utstøtingsprosessene krigsbarna ble gjenstand for, lærer oss også mye om den tiden og det samfunnet de vokste opp i. Krigsbarnas historier blir således en viktig del av etterkrigstidens sosialhistorie. Her trekkes offentlige dokumenter, arkivmateriale og tidligere forskning inn som en tolkningsramme og som forklaringsbakgrunn. Dette fungerer godt, og er med på å gjøre boken tilgjengelig for et bredt publikum.

Krigsbarn i fredstid er så absolutt en bok man bør lese. Den er kunnskapsrik, godt formidlet og et solid stykke forskning. Boken skiller seg i form ut fra det vi vanligvis forbinder med en forskningsrapport; samspill-

let mellom de historiene som fortelles, forskernes refleksjoner og bruk av teori og metode gir en verdig fremstilling av en vond del av norsk historie. Den er skrevet på en slik måte at både akademikere, krigsbarna selv og andre grupper vil kunne tilegne seg stoffet. Det er smertefulle temaer som tas opp, og de har her fått en innpakning som gjør dem lett tilgjengelig uten at de har blitt plukket fra hverandre og gjennomanalysert.

Sverker Sörlin

Europas idéhistoria 1492–1918:

Världens ordning, bind III, og Mörkret i människan, bind IV

Natur och Kultur, Stockholm 2004, 771 og 738 s.

Av Peder Anker

Hvis man skal dømme etter Sverker Sörlins mammutarbeid om den europeiske idéhistorie, så er de store bokverkenes tid ikke forbi. Denne femten hundre siders sammenfatningen av vestlig tankegods har blitt hyllet i Sverige med den prestisjetunge August-prisen. Et påfølgende ras av imøtekommende bokomtaler, intervjuer og kommentarer har etablert Sörlin som en av Sveriges ledende historikere.

Bøkene inngår som tredje og fjerde bind av forlaget Natur og Kulturs fembindsverk om Europas idéhistorie, men kan leses uavhengig av de andre bindene som har andre forfattere. I bind III tar Sörlin leseren igjennom *Världens ordning* slik

den fremsto for naturfilosofen under renessansen, for religiøse og politiske tenkere under reformasjonen, for opplysningsfilosofen, for vitenskapsmenn og kvinner, samt for miljøtenkere. Vitenskapshistorien i en bred betydning dominerer en fremstilling som i det store og hele er basert på Sörlins omfattende lesning av sekundærlitteratur. I motsetning til hva som har vært tilfellet i Norge, blir denne litteraturen verken glemt eller gjemt i fotnoter. Det er det syntetiserende grepet i Sörlins framstilling som fremstår som originalt.

I den grad *Världens ordning* omhandler kunnskapens muligheter, tar bind IV i serien, *Mörkret i människan*, for seg medaljens bakside. Her legger Sörlin vekt på hvordan vitenskap framstilte og støttet rasistiske and antisemittiske forestillinger, med tragiske konsekvenser både for Europas indre sosiale mangfold og imperialistiske koloniseringsprosjekter. Videre diskuterer Sörlin hvordan europeiske oppfatninger av kropp og sjel, og skillet mellom dem, dannet grunnlaget for vitenskapens beherskelse av begge deler. Andre tema inkluderer hukommelsens historie, nasjonalisering, sammenhengen mellom sosiale forståelser og ideologier, makt, klassekamp og imperialismen. Selv om dette bindet ikke kan sies å være en ren svartebok om kunnskapens uheldige konsekvenser, så dominerer det kritiske blikket. Og det er bra. Sörlin har med hell dratt det beste ut av en serie med internasjonale vitenskapsstudier inspirert av tenkere som Michel Foucault og Edward W. Said.

Sörlins prosjekt representerer et brudd med 1990-tallets historiografiske metodologi. De store fortellingene er døde, var datiden parole. Historikernes oppgave skulle være å avdekke vår fragmentariske verden ved å synliggjøre historiens små ufortalte episoder. Historikere skulle for enhver pris unngå totalitære eller altomfattende perspektiver som ble assosiert med den kalde krigens undertrykkende ideologier. Sörlin har inkorporert elementer av slik tenkning ved ikke å legge skjul på sin subjektive og emosjonelle fortolkning av historien. Det er som engasjert humanist han skriver om slavehandel og krigenes terror. Og han skriver godt. Han skjuler heller ikke sin forfatterstemme bak en ferniss av objektivitet. Ikke desto mindre tar verket mål av seg til å være en gjennomgripende idéhistorie; en altomfattende fortelling om en felles fortid.

Sörlin er godt klar over prosjektets prinsipielle umulighet, men argumenterer for at «En människa behöver veta vem hon är, varifrån hon kommer» (III: 13). Den store fortellingen om Europa er et kulturelt betinget behov historikeren bør fylle, hevder Sörlin. Idet man åpner et nytt årtusen, er det viktig å tenke i store linjer bakover i tid for å se hva man kan lære av historien. Verket er med det å forstå som et dannelsesprosjekt. Det betyr imidlertid ikke at Sörlin er sympatisk til tidligere tiders dannelsesidealer. Et hovedpoeng i verkets andre del, *Mörkret i människan*, er nettopp å avdekke rasjonalismens undertrykkelses-

mekanismer. Det er slik en konstruktiv spenning i bøkene, mellom Sörlins vekt på å trekke store linjer i europeisk idéhistorie og bevisstheten om slike linjers undertrykkende kapasitet.

Verket skiller seg fra mange tilsvarende oversikter om Europas idéhistorie. En rekke ledende universiteter, og da særlig de amerikanske, tilbyr sine studenter kurs av typen 'The Western Canon', noe som har generert en serie med lærebøker og oversiktsverk som setter europeisk litteraturhistorie i høysetet. I Norge har slike verk i all hovedsak enten blitt inspirert av eller også blitt skrevet som lærebøker for de forberedende prøver. Som følge av filosofenes hegemoni i ex.phil.-undervisningen, har den filosofiske kongerekken fått dominere på bekostning av vitenskapshistorien. I Sörlins verk er slike tendenser snudd på hodet ved at både litteratur og filosofi blir tolket i

lys av deres samtids vitenskapelige debatt. Dessuten har han lagt til momenter som sjelden finnes i engelskspråklige eller norske oversiktsverk om Europas idéhistorie. Han har, for eksempel, konsekvent vist hvordan militærindustrien har vært med på å styre den vitenskapelige utviklingen. Originalt er det også at Sörlin inkluderer miljøvitenskap og etikk i sin beskrivelse av hvordan kunnskap har blitt brukt og misbrukt. Sörlin har skrevet flere bøker om emnet, og denne siden av hans fremstilling fremstår som spesielt gjennomarbeidet.

Dette verket går ikke i dybden, men pretenderer å gi leseren en oversikt basert på eksisterende faglitteratur. Resultatet er et usedvanlig vellykket sammendrag av vitenskapshistorien, samtidig som Sörlin har satt en ny standard for fremstilling av Europas idéhistorie.